

Technical university of Lodz, Poland,
Белорусский национальный технический университет, Минск

MODELOWANIE ODDZIAŁYWANIA GRUNTU NA MASZYNY ROBOCZE

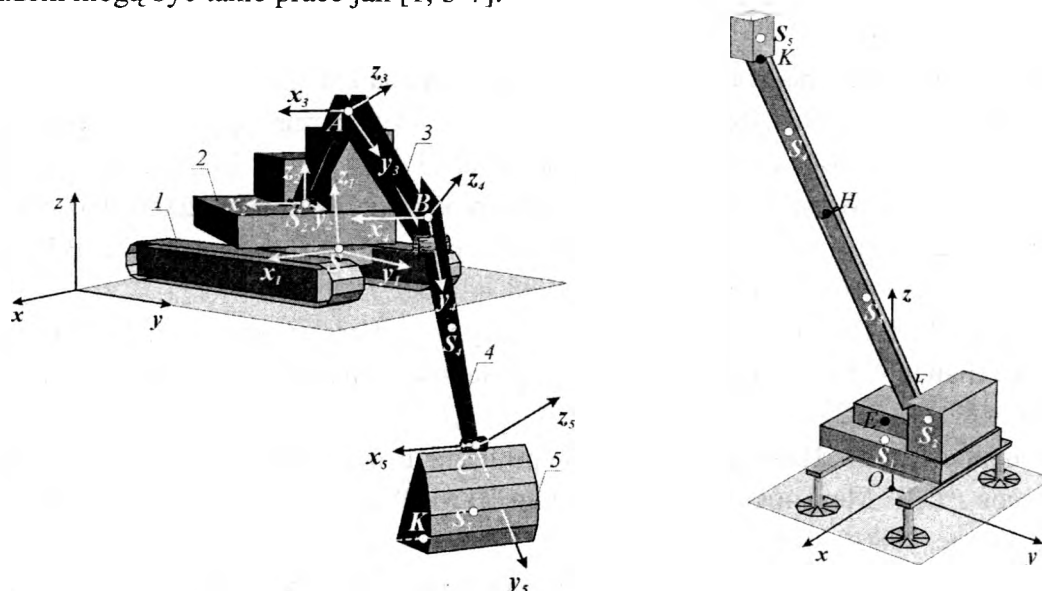
Grabski J., Strzałko J., Pronkevich S.A.

In the paper some remarks concerning mechanical modelling of engineering machine including soil-machine interaction are presented. A more adequate model of ground-excavator interaction than the model presented in the recently published paper is proposed. Analysis of dynamics of a caterpillar model with unilateral soil-caterpillar interaction allows establish a stability region of machine during the operation.

1. Wprowadzenie

Celem pracy jest przedstawienie sposobu modelowania maszyn roboczych z uwzględnieniem wzajemnego oddziaływania podłoża i maszyny.

Modelowanie maszyn roboczych takich jak koparki, żurawie, podnośniki za pomocą układu odpowiednio połączonych ze sobą sztywnych brył (rys. 1) nie jest zagadnieniem nowym; przykładem mogą być takie prace jak [1, 3-7].

Rys. 1 Przykładowe modele maszyn roboczych (koparka, podnośnik koszowy)

W analizowanych w pracach [1, 3, 4, 5] modelach maszyn, złożonych z łańcucha ciał sztywnych, zakładano, że układ spoczywa na sztywnym podłożu. Wpływ podatności podłoża na dynamikę koparki przedstawiony był w pracach [6, 7]. Jednakże, przyjęty w tych pracach model oddziaływania podłoża na maszynę wymaga – naszym zdaniem – pewnej modyfikacji.

Proponowane tu modele oddziaływania grunt-maszyna różnią się tym od używanych w pracach [6, 7], że dwustronne oddziaływanie podłoża na maszynę zostało zastąpione przez oddziaływanie jednostronne. Dzięki temu możliwe było uwzględnienie zmiany charakteru oddziaływania w przypadku odrywania się części powierzchni gaśienic od podłoża.

W tej pracy rozpatrywane są dwa sposoby modelowania oddziaływania gruntu. Pierwszy polega na wprowadzeniu dyskretnych elementów sprężysto tłumiących w miejscach kontaktu sztywnej gaśienicy z podłożem (rys. 2). Taki model oddziaływania jest wykorzystywany przy analizie dynamiki modelu maszyny złożonego ze sztywnych brył.

Drugim modelem gruntu jest ciało sprężysto-plastyczne; taki model jest używany do analizy dynamiki maszyn z wykorzystaniem metody elementów skończonych (systemy ANSYS, LS-DYNA).

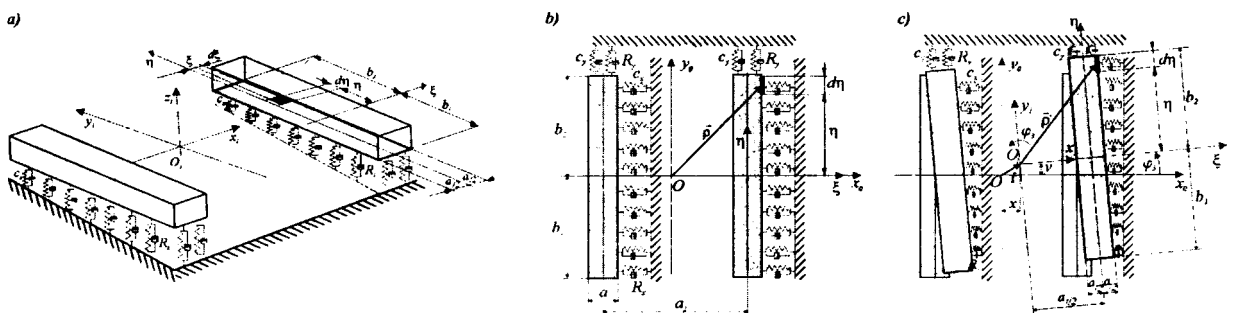
2. Opis modelu złożonego ze sztywnych brył

We wcześniej publikowanych pracach równania ruchu modelu maszyny wyprowadzane były w tradycyjny sposób – "ręcznie". Taka metoda generowania równań dynamiki sprawdza się w przypadku prostych układów, ale przy modelowaniu wieloczłonowych układów przestrzennych prowadzi do licznych błędów. W tej pracy do generowania równań dynamiki wykorzystywany był komputer i oprogramowanie *Mathematica 5.2* [8].

Równania dynamiki modelu złożonego z łańcucha ciał sztywnych były generowane na podstawie równań Lagrange'a. Wszystkie wielkości wektorowe określające ruch układu i wykonywane na nich działania zostały przedstawione w zapisie macierzowym. Do określenia energii kinetycznej, potencjalnej konieczne jest wyznaczenie położenia i prędkości środka masy każdego z ciał układu w zależności od współrzędnych uogólnionych i prędkości uogólnionych. Należy zaznaczyć, że dla nadwozia, wysięgnika, a także łyżki koparki i kosza podnośnika macierze masowych momentów bezwładności – występujące we wzorach na energię kinetyczną ciała – nie są diagonalne.

2.1. Modelowanie oddziaływania gruntu

Jak wspomniano, w pierwszym modelu – w przypadku koparki – gąsienice są traktowane jak ciała sztywne. Przyjęto, że oddziaływanie gruntu jest opisane reologicznym modelem jest Kelvina-Voigta. Przy takim założeniu oddziaływanie podłoża na gąsienice można przedstawić za pomocą elementów sprężysto-tłumiących pokazanych na rys. 2.

Rys. 2 Modelowanie oddziaływania podłoża na gąsienicę: a) w kierunku z_1 – prostym do płaszczyzny podłoża; b), c) w płaszczyźnie x_1y_1

Odształcenia elementów sprężysto-tłumiących ($\lambda = [\lambda_x \ \lambda_y \ \lambda_z]^T$), modelujących oddziaływanie gruntu, wyznacza się na podstawie zależności

$$\lambda = \mathbf{r} + \boldsymbol{\rho}' - \boldsymbol{\rho} = \mathbf{r} + \mathbf{A}_{1/0}\boldsymbol{\rho} - \boldsymbol{\rho} , \quad (1)$$

przy czym $\boldsymbol{\rho}$ oznacza wektor położenia elementu sprężysto-tłumiącego, $\mathbf{A}_{1/0}$ jest macierzą transformacji współrzędnych. Dla małych kątów obrotu ($\mathbf{A}_{1/0} \cong \boldsymbol{\Phi}_1 = \boldsymbol{\Phi} + \mathbf{I}$) otrzymuje się

$$\lambda \cong \mathbf{r} + \boldsymbol{\Phi}\boldsymbol{\rho} . \quad (2)$$

Energię odkształcenia elementów sprężystych (umieszczonych pod jedną gaśienicą) można wyznaczyć jako

$$V_s = \int_{-b_1}^{b_2} \frac{1}{2} c_x \lambda_x^2 d\eta + \int_{-a/2}^{a/2} \frac{1}{2} c_y \lambda_y^2 d\xi + \int_{-b_1}^{b_2} \int_{-a/2}^{a/2} \frac{1}{2} c_z \lambda_z^2 d\xi d\eta, \quad (3)$$

gdzie: c_x , c_y , c_z oznaczają współczynniki sztywności elementów sprężystych w kierunkach osi x_1 , y_1 i z_1 . Całkowita energia odkształcenia gruntu jest określona (inaczej niż w pracach [6, 7]) wzorem

$$V_s = \frac{1}{12} \left[12ac_y y^2 + (b_1 + b_2)(12c_x x^2 + ac_z(12z^2 - 12(b_1 - b_2)z\varphi_1 + 4(b_1^2 - b_1b_2 + b_2^2)\varphi_1^2 + (3a_1^2 + a^2)\varphi_2^2)) + 12(b_1 - b_2)(b_1 + b_2)c_x x\varphi_3 + 4(b_1^3 + b_2^3)c_x + a(3a_1^2 + a^2)c_y \right] \varphi_3^2, \quad (4)$$

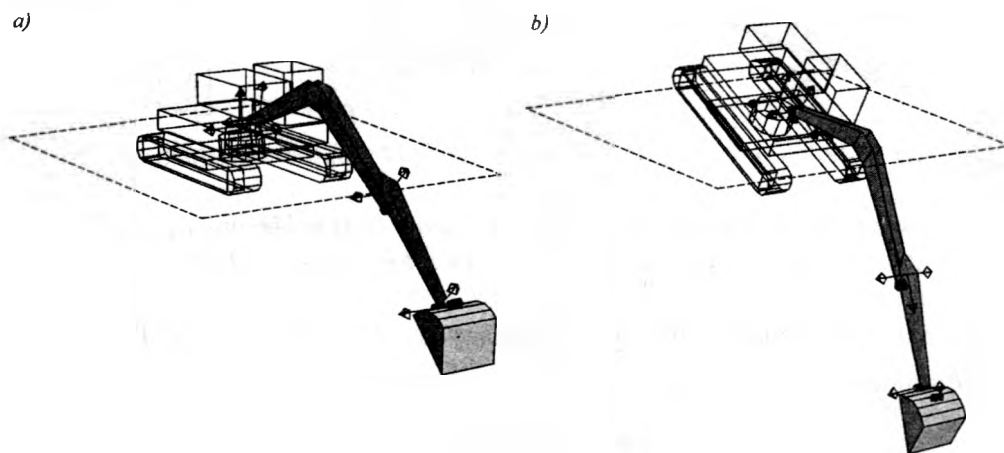
przy czym: x , y i z są współrzędnymi opisującymi ruch środka masy podwozia, φ_1 , φ_2 i φ_3 oznaczają kąty obrotu podwozia wokół osi x_1 , y_1 i z_1 . Pozostałe wielkości (wymiary) są zaznaczone na rys. 2.

W podobny sposób wyznaczona została funkcja opisująca dyssypację energii w gruncie.

Różniczkowe równania ruchu były generowane w sposób automatyczny – przez komputer, a następnie rozwiązywane numerycznie, również przy użyciu systemu *Mathematica 5.2*.

2.2. Wyniki rozwiązań numerycznych dla modelu złożonego ze sztywnych brył

Wyniki obliczeń przeprowadzonych dla koparki przy założeniu jednostronnego i dwustronnego oddziaływania podłoża są pokazane na rys. 3. Przedstawione zostały na nim położenia równowagi koparki dla modelu o dwustronnym oddziaływaniu (a) oraz dla modelu o jednostronnym oddziaływaniu podłoża (b). Jak wynika z rysunku dobór modelu ma istotny wpływ na otrzymane rezultaty.

Rys. 3 Porównanie wyników obliczeń dla modelu podłoża:
a) o dwustronnym oddziaływaniu, b) o jednostronnym oddziaływaniu

Przykładowe wyniki rozwiązania zadania polegającego na analizie ruchu koparki w przypadku sterowania ruchem roboczym łyżki są pokazane na rys. 4. Zostały na nim przedstawione obszary kontaktu powierzchni gaśienic (zaznaczone jaśniejszym kolorem) oraz

obszary, które są uniesione nad powierzchnią gruntu (ciemniejsze) w przypadku, gdy osprzęt koparki wraz z urobkiem obraca się względem podwozia. Zamieszczone wyniki dotyczą przypadku, w którym sterowanie kątem obrotu nadwozia koparki (kątem α) odbywało się według następującego programu:

$$\alpha = 0.1116t^2$$

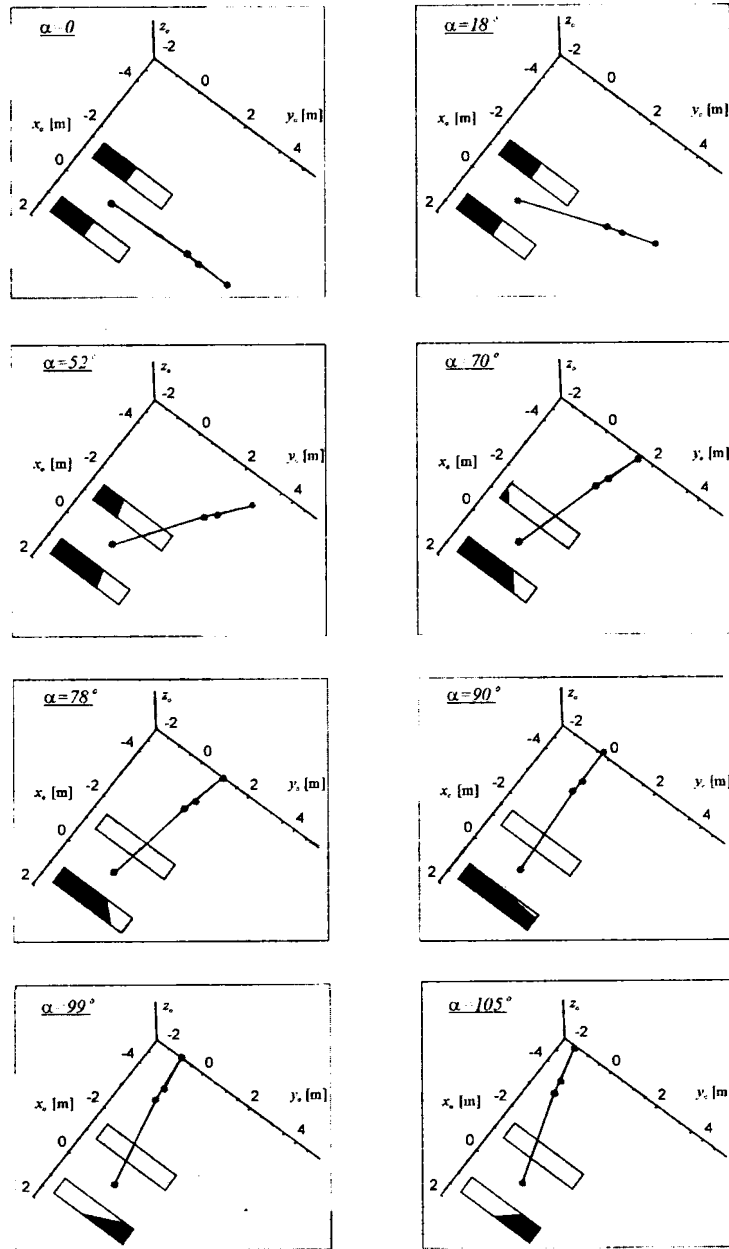
$$\alpha = 0.6977 + 0.558(t - 2.5)$$

$$\alpha = 1.3083 + 0.558(t - 3.6) - 0.1487(t - 3.6)^2$$

$$\text{dla } t \in [0, 2.5]$$

$$\text{dla } t \in (2.5, 3.6]$$

$$\text{dla } t \in (3.6, 5.5]$$

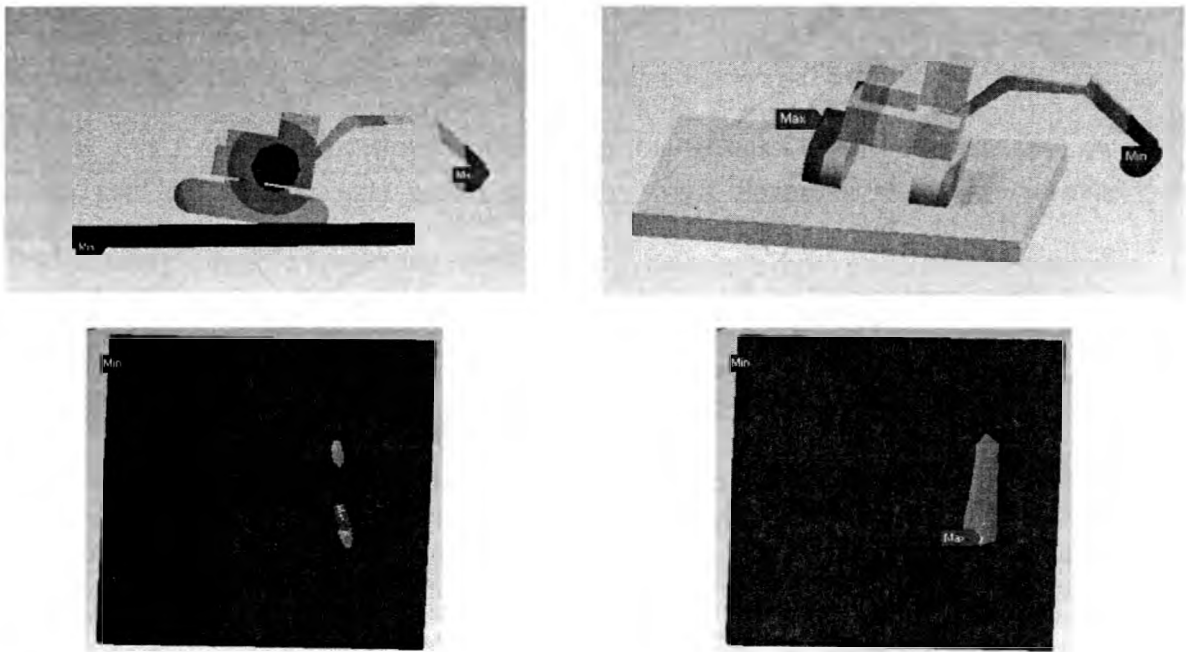
Rys. 4 Zmiany wielkości czynnej i biernej powierzchni gąsienic w kolejnych fazach obrotu koparki (powierzchnia kontaktu jest na rysunku jaśniejsza)

Z rysunku wynika, że dla $\alpha=90^\circ$ prawie cała powierzchnia jednej gaśienicy odrywa się od podłoża.

3. Model MES

Oddziaływanie pomiędzy maszyną a podłożem można określać wykorzystując metodę elementów skończonych. Model rozpatrywanej model maszyny został zbudowany w systemie ANSYS Workbench 9. Analizowane były dwa przypadki: model maszyny złożony ze sztywnych brył oraz sprężysty model maszyny. W obu przypadkach podłoże traktowano jako sprężyste.

Wyniki rozwiązań numerycznych otrzymanych z metody elementów skończonych dla maszyny złożonej ze sztywnych ciał zostały pokazane na rys. 5. Otrzymane rezultaty odpowiadają wynikom otrzymanym z rozwiązania analitycznego.

Rys. 5 Wyniki obliczeń z programu ANSYS dla sprężystego modelu podłoża i nieodkształcalnego modelu koparki

4. Wnioski

Przedstawione w pracy uwagi dotyczące modelowania koparki i opisu oddziaływania podłoża na gaśienice oraz otrzymane rezultaty obliczeń numerycznych pozwalają na następujące stwierdzenia:

- matematyczny model oddziaływania podłoża na gaśienice, wykorzystywany w pracach [6, 7] do analizy dynamiki koparki, jest niewłaściwy – jego najistotniejszą wadą jest dwustronne oddziaływanie,
- zaproponowane alternatywne sposoby modelowania oddziaływania gruntu są pozbawione podstawowej wady krytykowanego modelu – dwustronne oddziaływanie podłoża na gaśienicę zostaje zastąpione przez oddziaływanie jednostronne,
- rezultaty otrzymane dla zaproponowanego modelu znacząco różnią się od tych, które uzyskuje się dla modelu o dwustronnym oddziaływaniu,

- przedstawione rezultaty obliczeń numerycznych są ważnym argumentem przeciwko stosowaniu modelu o dwustronnym oddziaływaniu pomiędzy podłożem a gaśienicą.

Literatura

1. Grabski J. Analiza dynamiki maszyn roboczych z wykorzystaniem macierzowych metod mechaniki. Zeszyty Naukowe Nr 804, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej 1998.
2. Kane T.R., Levinson D.A. A Method for Testing Numerical Integrations of Equations of Motion of Mechanical Systems. *Journal of Applied Mechanics*, vol. 55 (1988), s. 711-715.
3. Koivo A.J., Thoma M., Kocaoglan E., Andrade-Cetto J. Modeling and control of excavator during digging operation. *Journal of Aerospace Engineering*, Vol. 9, No. 1, 1996.
4. Strzałko J. Energetyczne kryterium poprawności równań ruchu i weryfikacja ich rozwiązań w zagadnieniach dynamiki maszyn. Zeszyty Naukowe Nr 795, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej 1998.
5. Strzałko J., Grabski J. Dynamic analysis of model with time-varying mass. *Acta Mechanica* 112/1-4, 1995, s. 173-186.
6. Towarek Z. Dynamics of a single-bucket excavator on a deformable soil foundation during the digging of ground. *International Journal of Mechanical Sciences*, Volume 45, Issues 6-7, June-July 2003, 1053-1076.
7. Towarek Z. Dynamics of a Single Bucket Excavator During the Rotation of the Body with Regard to Flexibility of a Soil Foundation. *Machine Dynamics Problems*, 2005, Vol. 29, No 3, 73-90.
8. Wolfram S. *The Mathematica Book*, 4th ed. Wolfram Media / Cambridge University Press, 1999.